

Karjalaiset polviniekkavyöt

Johdanto

Kudottua sahalaitakuviota on Karjalassa kutsuttu polviksi, ja tästä johtuu adjektiivi *polviniekk*a. Eteläisen Jääsken kihlakunnan alueella (kartassa s. 3 vihreällä) kudottiin omalaatuisia sinipunaisia polviniekkavöitä. Vyöt ovat väritykseltään ja sommittelultaan sellaisia, että ne erottuvat omana tyyppinään. Tässä vihossa on ohjeet neljään tämän tyylliseen vyöhön. Kolme niistä on Antreasta tai Kirvusta ja yksi jostain kihlakunnan eteläosan pitäjästä.

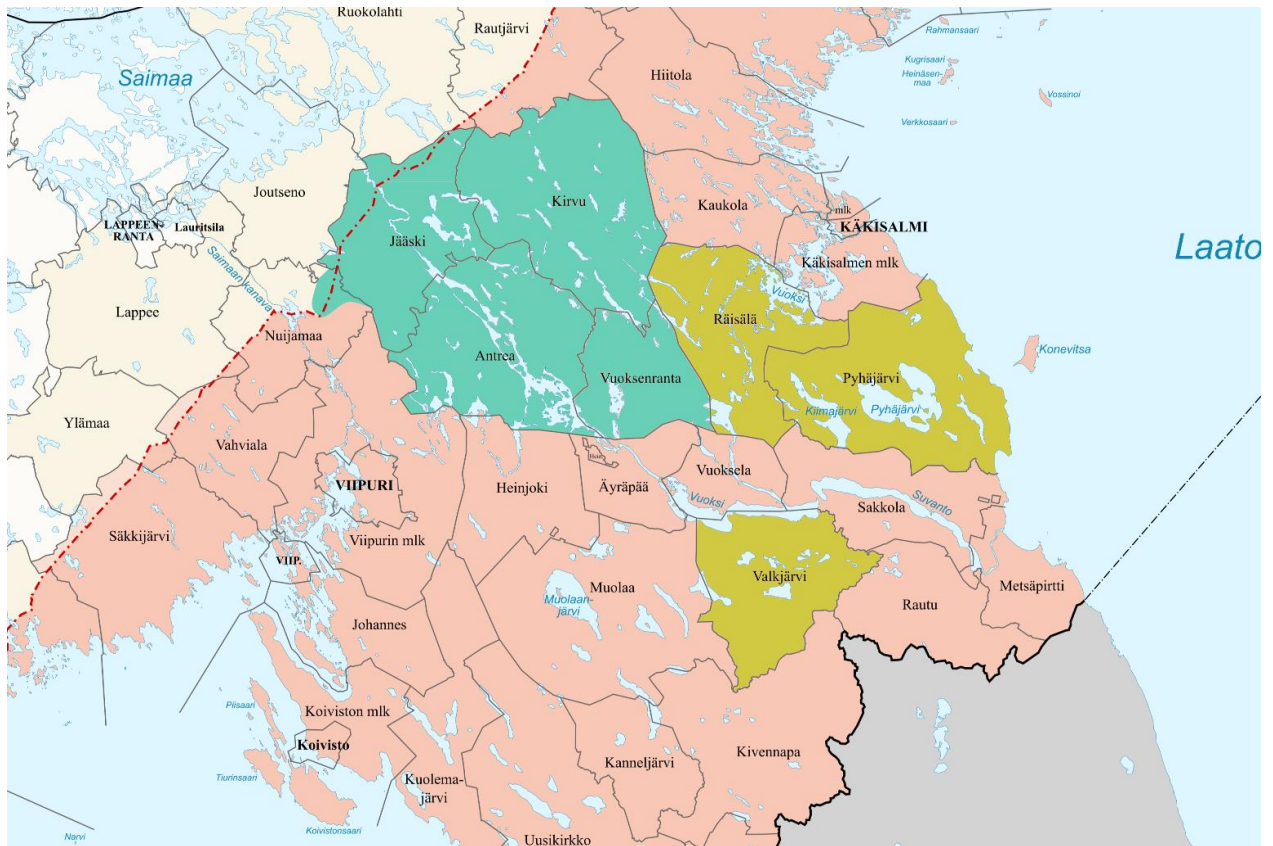
Kannaksen alueelta on hyvin vähän muistitietoaineistoa nauhojen valmistamisesta ja käyttämisestä. Jääsken, Antrean ja Kirvun polviniekkauhat ovat todennäköisesti olleet vöitä. Niistä ei kuitenkaan löydy kuvia tai muistitietoa, jotka valottaisivat lisää niiden käyttöä. Kuvassa 1 naisella on sarkaviittansa päällä polviniekkavyö. Piirros on ilmeisesti laadittu kahden vuonna 1867 otetun valokuvan ([KK993:1](#); [KK994:1](#)) perusteella. Valokuvassa vaimolla ei kuitenkaan ole vyötä, ja onkin mysteeri, miten taitelija on keksinyt lisätä sen piirrokseen. Mahdollisesti vyö jäljittelee kolmannessa valokuvassa ([KK20:1](#)) näkyvää viitelöityä vyötä.

Kuva 1 painokuva vuodelta 1901, KK997:1a

Jääsken kihlakunnan nauhojen ohella tähän on sisällytetty kaikki tuntemani nauhamallit, joissa esiintyy polvikuvio. Nämä nauhat ovat Räisälästä, Pyhäjärveltä ja mahdollisesti Valkjärveltä (kartassa keltaisella). Niiden nauhojen välillä ei ole muuta selkeästi yhdistävää tekijää kuin polvikuvio.

Polvia on kudottu varmasti muidenkin pitäjien nauhoihin, mutta näistä ei löytynyt arkistokappaleita tai kuvia. Sakkolasta löytyy maininta *polviniekkasista* vöistä (Ruoppila 1984, 112). Metsäpirtin Vaskelassa naiset käyttivät kalsujen sitomiseen polviniekkaa nauhaa (Vahter 1930, 4).

Kuva 2 Esiteltujen polviniekkanauhojen kotipitäjät. Eteläisen Jääsken kihlakunnan pitäjät Jääski, Kirvu, Antrea ja Vuoksenranta vihreällä. Vuoksenranta erotettiin Antreasta vuonna 1924. Keltaisella on merkitty ne kolme pitäjää, Räisälä, Pyhäjärvi ja Valkjärvi, joista on peräisin muunlaisia polviniekkanauhoja.

Lähteet

Nauhojen ohjeet on laadittu museokokoelmien nauhojen (Kunstkameran 323-30 ja 323-36/10) sekä Theodor Schvindtin vuonna 1903 julkaiseman *Nauhakoristeita*-kirjan piirrosten perusteella.

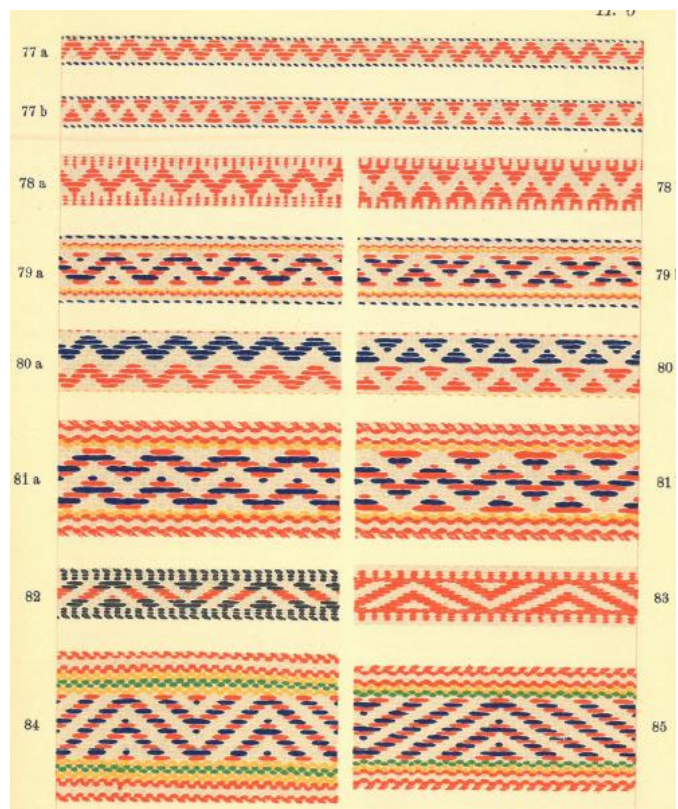
Kirjalliset lähteet:

Schvindt, T. *Nauhakoristeita*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, 1903.

Ruoppila, Veikko (toim.). *Itä-Kannaksen murresanakirja*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, 1984.

Vahter, Tyyni. ”Metsäpirtin, Muolaan, Raudun ja Valkjärven naisten käsitöistä”. Virkatka, muistiinpanot Museoviraston arkistossa, 1930.

Kuva 3 Nauhoja Schvindtin teoksessa *Nauhakoristeita*

*Jääski, Antrea tai Kirvu
Kunstkamera 232-30*

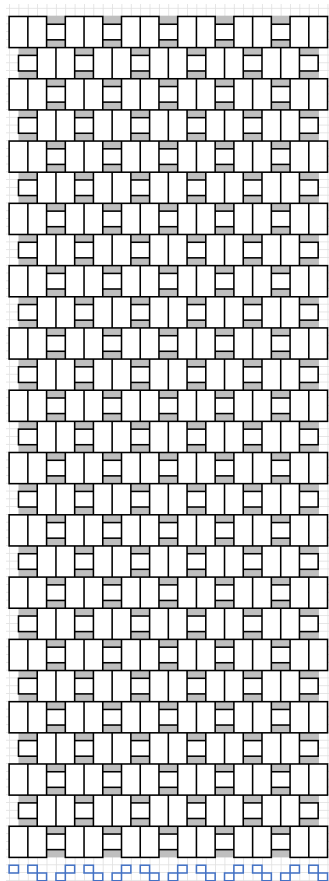
*Valkjärvi (tai Pyhäjärvi)
Kunstkamera 232-36/10*

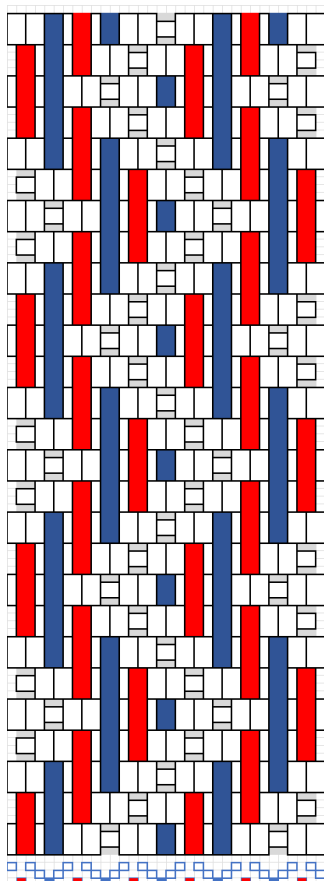
Jääski, Antrea, Kirvu: polviniekkanauhan rakenne

Tunnetut Jääsken kihlakunnan polviniekkanauhat ovat keskenään melko samanlaisia. Kaaviossa alla ovat nauhan eri osat sekä niiden esittämistapa loimen kaaviossa.

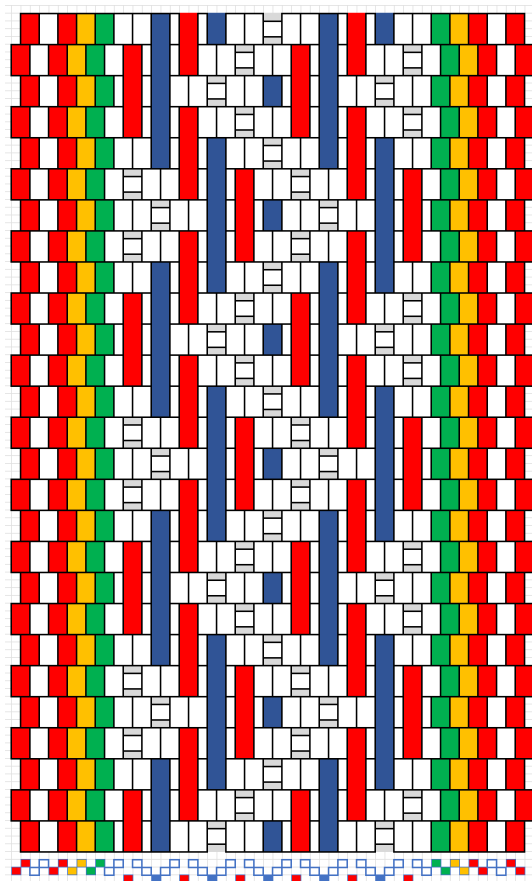
1. Pohjaloimi on aina samanlainen. Siinä on paikat 11–15 kuviolangalle. Historiallisesti pohjaloimi on ollut pellavalankaa, mutta nykyisin voidaan käyttää myös puuvillaa.
2. Historiallisissa esikuvissa kuviolankoja on 11, 13 tai 15. Kuviolankojen väri vaihtelee siten, että joka toinen on punainen ja joka toinen sininen. Nauhassa keskimmäisenä voi olla sininen tai punainen lanka. Kuviolangat merkitään loimen kaaviossa omalle rivilleen, sillä kuviolangat ovat pirrassa omassa tasossaan. Kuviolankoina kannattaa käyttää villalankaa.
3. Kuvio-osan ympärillä ovat reunat. Reunat ovat ohuet, paksuudeltaan 4–6 lankaa. Reuna muodostuu raidoista, jotka ovat väriltään punaisia, valkoisia, keltaisia ja vihreitä. Reunassa kolme ulommaista lankaa ovat punainen, valkoinen ja punainen. Näitä sisempänä nauhoissa on 1–3 lankaa keltaista ja/tai vihreää. Yleensä kuvio-osan ja värillisten reunaraitojen välissä on myös yksi lanka valkoista. Reunat ovat keskenään symmetriset. Reunaraitojen lankoina kannattaa käyttää villalankaa, joka voi myös olla ohuempaa kuin kuviolangat.

1. pohjaloimi

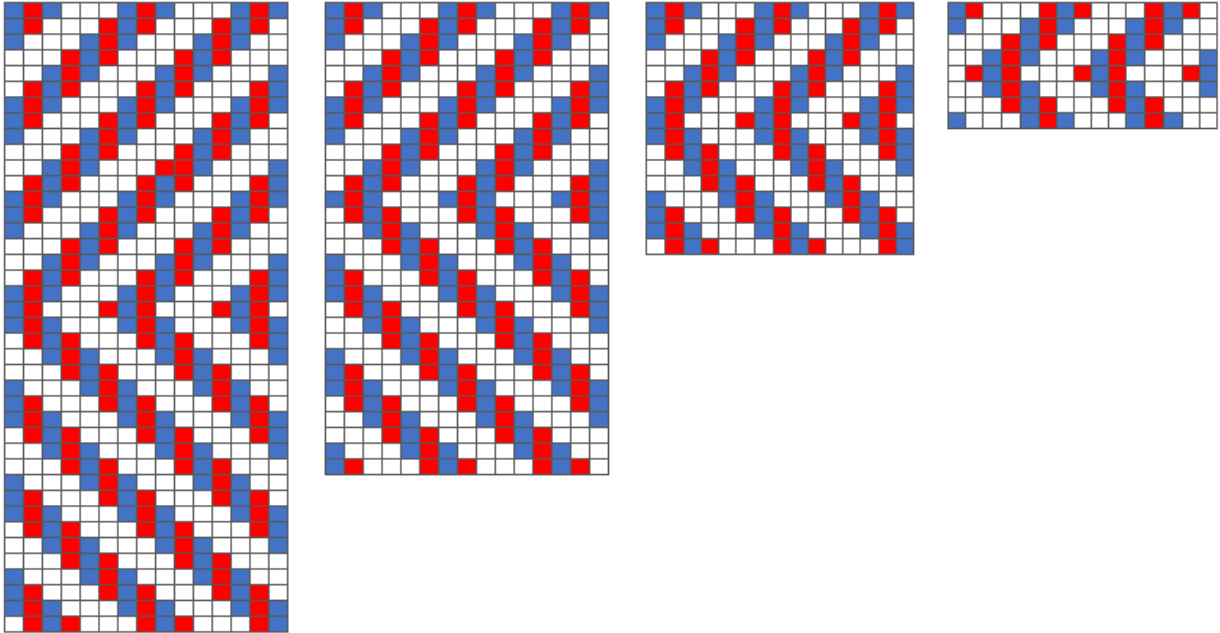
2. Kuvio-osa: pohjaloimi ja kuviolangat

3. pohjaloimi, kuviolangat ja reunat

Neljän historiallisen esikuvan perusteella Antrean, Kirvun ja Jääsken polviniekkanauhuja voidaan siis muunnella seuraavasti:

- Kuviolankojen määrä 11, 13 tai 15
- Joko sininen tai punainen lanka keskellä
- Reunassa uloimpana on punainen, valkoinen ja punainen lanka. Näiden lisäksi reunassa on 1–3 vihreää ja/tai keltaista lankaa.
- Polvikuvion tiheys. Samasta loimesta voi poimia kuvion monin eri tavoin, ks. kuva 4.

Kuva 4 Neljä erilaista kuviokertaa: erilaisia tapoja poimia kuvio 15-kuviolankaisesta loimesta.

Käkisalmen kihlakunnan nauhat: Päiden koristelu

Käkisalmen kihlakunnassa pirtanauhujen päitä on koristeltu ostokankaasta leikatuilla kangas-tilkuilla. Koristeena voi käyttää esimerkiksi puuvilla- ja silkkikankaita, kuviollisia, raidallisia ja yksivärisiä kankaita. Historiallisissa nauhoissa kangasterttujen koko ja runsaus vaihtelee paljon.

*Yksityiskohta
Kunstkamera 232-36/10*

Langat

Kaikissa tämän vihon nauhoissa on suositeltavaa käyttää loimena villalankaa kuvio- ja reunaraitalankoina ja puuvillaa tai pellavaa pohjaloimena sekä kuteena. Pellavalangalla on vaikeampi kutoa kuin puuvillalla, minkä takia puuvilla voi olla hyvä valita aloittelevalle kutojalle. Puuvilla on pellavaa pehmeämpää, ja siksi pohjaloimeen ei välttämättä kannata valita kaksisäikeistä puuvillalankaa. 6-säikeinen kalalanka jäljittelee historiallista pellavalankaa mielestäni melko hyvin

Olen kokeillut monia lankayhdistelmiä ja todennut toimivaksi villalangan, paksuudeltaan vähintään 100g=450m ja enintään 100g=225m, sekä 6-säikeisen kalalangan tai 16/2 NeL pellavalangan. Useisiin malleihin sopiva villalangan paksuus on esimerkiksi 100g=400m. Jos haluat alkuperäisen näköisiä nauhoja, kannattaa suosia kaksisäikeisiä täysvillalangoja.

Ainoastaan kahden nauhan kohdalla on tiedossa alkuperäisen nauhan tiheys:

- Vain yhden Jääsken kihlakunnan polviniekkanauhan leveys on tiedossa, tämä 15-kuviolankainen nauha on leveydeltään 25 mm. 100g=400m villalangoilla vastaava tiheys syntyy helposti.
- Käkisalmen kihlakunnan pirtanauhavyöt ovat usein kapeita ja niissä on päissä kangastertut. Tässä vihossa esitellyn valkjärveläisen (mahdollisesti Pyhäjärvi) nauhan leveys on tiedossa, 5-kuviolankainen nauha on leveydeltään 7 mm. Suositelluilla langoilla ei saa aikaan aivan näin tiivistä kudosta. Jos haluat saada aikaan näin tiheän nauhan, vaihda ainakin pohjaloimeen ohuempi lanka.

Poimintakuvioon on mahdollista valita paksumpi lanka kuin reunoihin. Reunoissa oleviin valkoisiin raitoihin on mahdollisesti käytetty samaa lankaa (pellavaa) kuin pohjaloimeenkin. Pohjaloimen puolestaan tulee aina olla enintään puolet kuviolangan paksuudesta. Toisin sanoen kuviolankana tulee käyttää paksuudeltaan vähintään kaksinkertaista lankaa kuin pohjaloimessa. Joissain malleissa toimii tätä paksumpikin lanka. Jos pohjaloimen ja kuviolangan värinen paksuusero on suuri, kuvio näyttää kolmiulotteisemmalta. Jos kuvio ei nouse pohjaloimesta tarpeeksi näkyville, kasvata pohjaloimen ja kuviolangan välistä paksuuseroa.

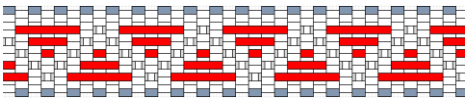
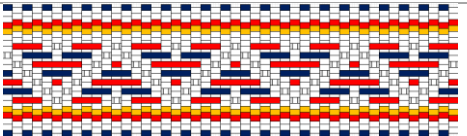
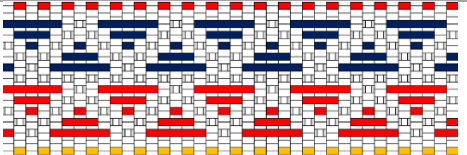
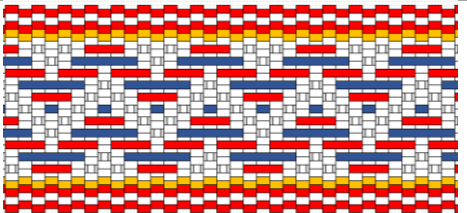
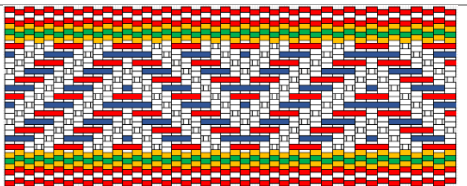
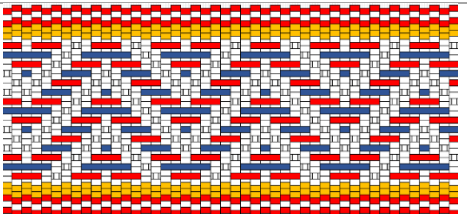
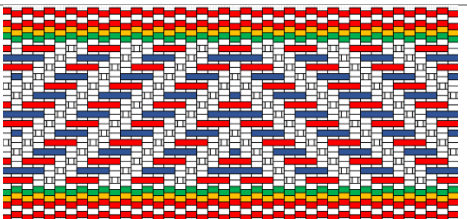
Tehdasvalmisteiset värit tulivat saataville vasta 1800-luvun loppupuolella, minkä takia karjalaisissa pirtanauhoissa on yleensä käytetty maanläheisiä värejä: ruohonvihreää, hieman rusehtavaan taittavaa tai hyvin vaaleaa keltaista, indigon sinistä ja tomaatinpunaista tai palanutta oranssia. Aika on kuitenkin muuttanut museonauhojen värejä, ja aivan varmasti väreistä ei voi sanoa. Valkaisematon puuvillalanka sopii värinsä puolesta hyvin pohjaloimeen. Pellavalangoista kannattaa valita osittain valkaistu lanka, sillä myös historialliset pirtanauhat kudottiin valkaistusta pellavasta.

Pirta

Helpoiten kudot tämän vihon nauhat käyttäen kuviopirtaa. Kunkin nauhan yhteydessä on ilmoitettu kuviolankojen määrä. Kutominen vaikeutuu sitä mukaa mitä leveämpi on pirta. Mahdollisuuksien mukaan valitse siis kapein mahdollinen pirta. Leveimmät tässä esitellyt nauhat ovat 15-kuviolankaisia. Näitä nauhoja varten et tarvitse erikoispirtaa, vaan sopivia pirttoja on saatavilla nettikaupoissa.

Ohjeet

Pitäjä	Esikuva	Muuta	
Pyhäjärvi, Valkjärvi	Schvindt 1904, nro. 77; Kunstkamera 323-36/10	5 kuviolankaa leveys 7 mm	
Räisälä	Schvindt 1903, nro. 79	7 kuviolankaa	
Pyhäjärvi	Schvindt 1903, nro. 80	10 kuviolankaa	
Kirvu	Schvindt 1903, nro. 81	11 kuviolankaa	
Antrea	Schvindt 1903, nro. 84	13 kuviolankaa	
Antrea, Kirvu tai Jääski	Kunstkamera 323-30	15 kuviolankaa Leveys 25 mm	
Kirvu	Schvindt 1903, nro. 85	15 kuviolankaa	

Näin luet ohjeita: jokaisesta nauhasta on kuvattuna loimen ohjekaavio, josta näet loimilankojen paikan pirrassa. Poimi kuvio joko nauhan kaavakuvan tai yksinkertaistetun poiminta-kaavan mukaan. Osasta nauhoista on sisällytetty tähän kummankin puolen poimintakuvio – voit valita kumpaa käytät. Kiinnitä huomiota siihen, kummasta viriöstä aloitat kuvion poimimisen. Huomaat pian, jos olet aloittanut väärästä viriöstä.

Pyhäjärvi *Polviniekkavyö*

5 kuviolankaa

Loimi:

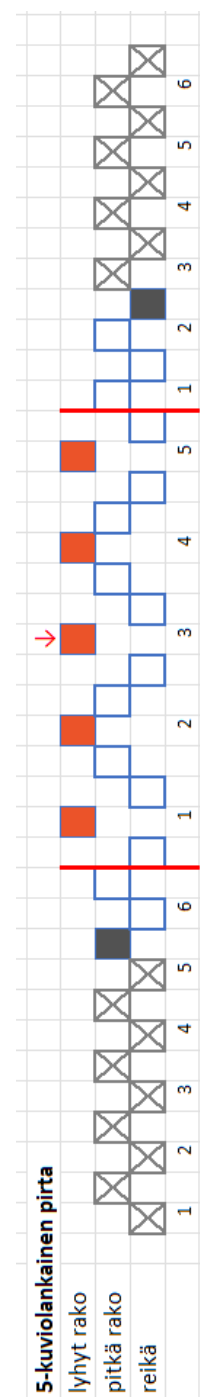
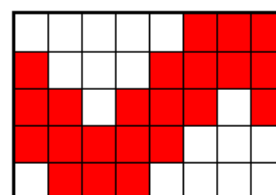
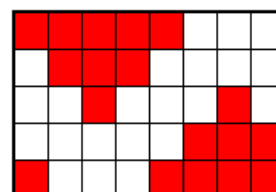
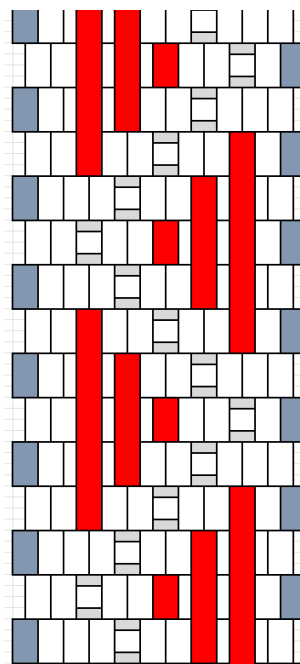
5 punainen (kuviolanka, villaa)
2 harmaa tai sininen (villaa)
15 valkoinen (pellavaa)

Kude: valkoinen (pellavaa)

Esikuva: Schvindt 1904, nro. 77; Kunstkamera 323-36/10. Kunstkameran nauhan pituus 153 cm, leveys 7 mm. Materiaalit pellava- ja villalanka; puuvillakangas tertuissa. Kunstkameran kuvassa nauhan reunimmaiset värilliset langat näyttävät harmailta. Schvindtin kirjan piirroksessa, joka esittää samanlaista tai lähes samanlaista nauhaa, reunalangat ovat siniset.

Kunstkameran nauha on metatietojen mukaan Valkjärveltä ja Schvindtin nauha Pyhäjärveltä. On mahdollista, että Kunstkamerassa Pyhäjärvi on virheellisesti kirjattu Valkjärveksi. On myös mahdollista, että nämä ovat kaksi erillistä nauhaa.

Mallinauha: Leveys 10 mm. Värilliset langat ovat sukkalankaa (100g=420m) ja valkoinen loimi sekä kude 6-säikeistä kalalankaa. Näillä langoilla nauhasta tulee hieman leveämpi kuin alkuperäisestä.

Pyhäjärvi *Kakspolvinen vyö*

10 kuviolankaa + 1 tyhjä kuviopaikka

Loimi:

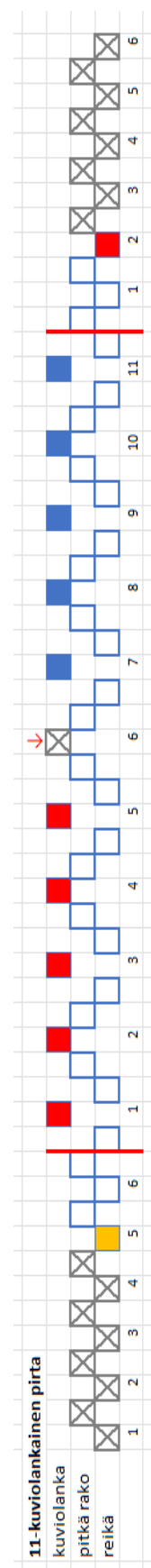
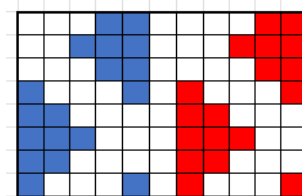
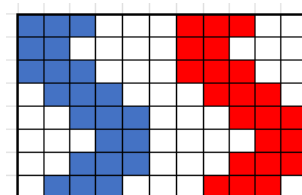
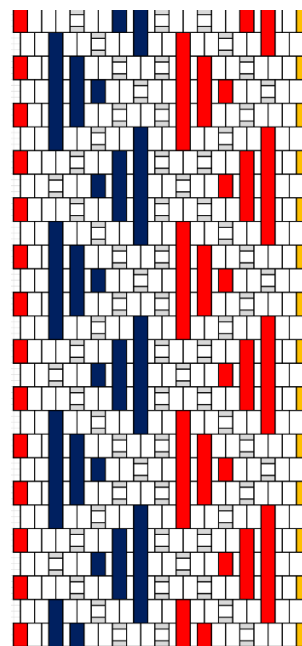
5 sininen (kuviolanka, villaa)
5 punainen (kuviolanka, villaa)
1 punainen (reunaan, villaa)
1 keltainen (reunaan, villaa)
28 valkoinen (pohjaloimi, pellavaa/puuvillaa)

Kude: valkoinen (pellavaa/puuvillaa)

Esikuva: Schvindt 1982, nauha 80.

Schvindtin piirroksessa reunoilla kulkevat punainen ja keltainen loimilanka ovat hyvin ohutta lankaa, saman paksuista kuin pohjaloimi. Nauhan alkuperäiset sävyt, materiaalit ja päiden viimeistely ei ole tiedossa.

Mallinauha: Leveys 20 mm. Wetterhoffin Tuukka (100g=225m; tex 200×2) sininen 157, punainen 249 ja keltainen 182. Pohjaloimi ja kude 6-säikeistä kalalankaa. Pohjaloimen ja kuviolangan välinen paksuusero on mallinauhassa melko suuri, ja kuvio näyttää hyvin kolmiulotteiselta.

Kirvu *Kakspolvinen vyö*

11 kuviolankaa

Loimi:

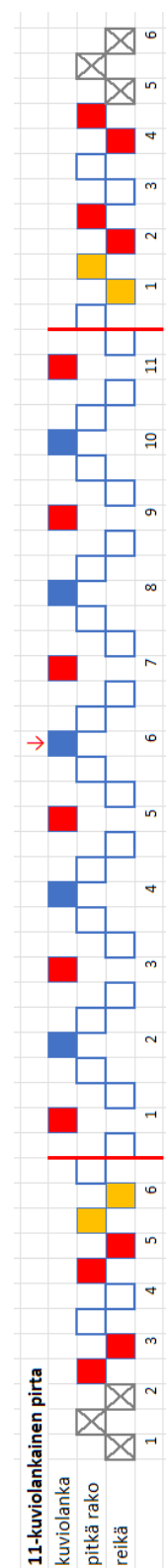
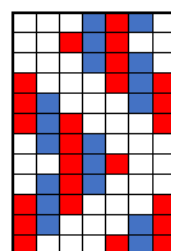
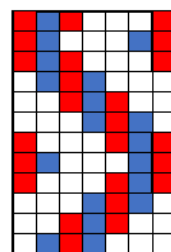
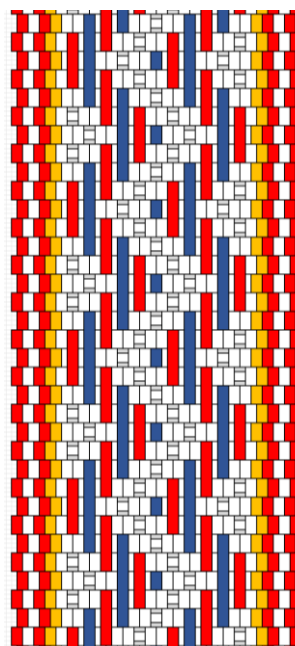
- 5 sininen (kuviolanka, villaa)
- 6 punainen (kuviolanka, villaa)
- 8 punainen (reunaan, villaa)
- 4 keltainen (reunaan, villaa)
- 26 valkoinen (reunaan, pohjaloimi, puuvilla/pellava)

Kude: valkoinen (puuvilla/pellava)

Esikuva: Schvindt 1982, nauha 81.

Nauhan alkuperäiset sävyt, materiaalit ja päiden viimeistely ei ole tiedossa. Schvindtin kirjassa tämän nauhan laidat on merkitty kaavakuvaan poikkeuksellista tavalla. Tulkitsin tämän niin, että laitimmaksiin rakoisiin on pujotettu yhden sijaan kaksi punaista loimilankaa. Jos haluat tehdä näin, lisää 2 punaista loimilankaa.

Mallinauha: Leveys 21 mm. Stoorstälka Áhkko (100g=450m; tex 56x4), pohjaloimi ja kude 6-säikeistä kalalankaa. Mallinauhassa kuviolangan ja pohjaloimen välinen paksuusero on juuri ja juuri riittävä.

Antrea

Vyö

13 kuviolankaa

Loimi:

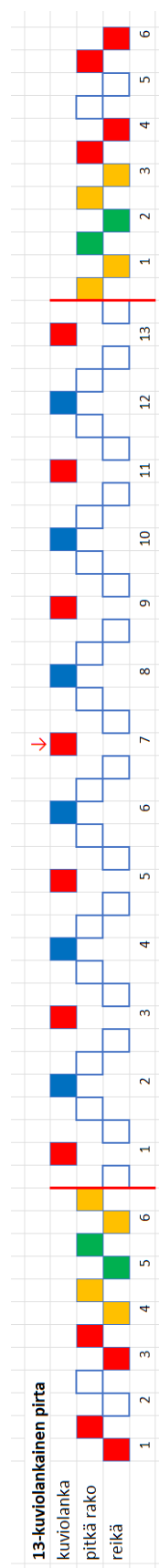
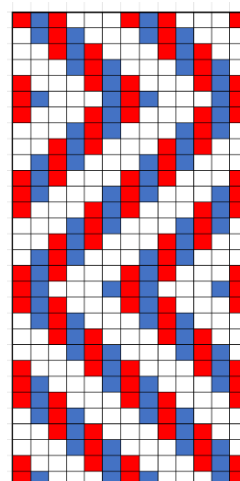
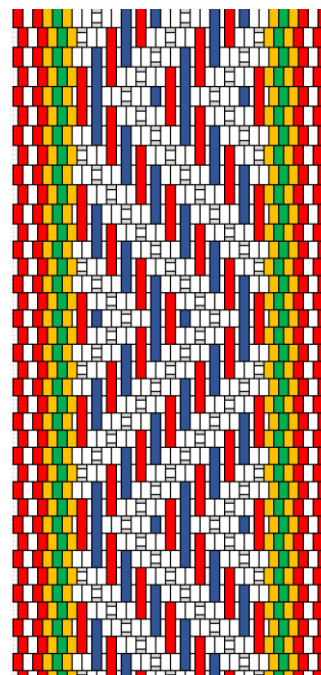
- 7 punainen (kuviolanka, villaa)
- 8 punainen (reunaan, villaa)
- 6 sininen (kuviolanka, villaa)
- 8 keltainen (reunaan, villaa)
- 4 vihreä (reunaan, villaa)
- 30 valkoinen (reunaan, pohjaloimi, puuvilla/pellava)

Kude: valkoinen (puuvilla/pellava)

Esikuva: Schvindt 1982, nauha 84.

Nauhan alkuperäiset sävyt, materiaalit ja päiden viimeistely ei ole tiedossa. Muokkasin mallia yhden valkoisen loimilangan verran Schvindtin piirrokseen nähden, jotta nauha mahtuisi tavalliseen 13-kuviolankaiseen pirtaan. Halutessasi voit lisätä pohjaloimen ja keltaisen reunaraidan väliin yhden valkoisen loimilangan. Tällöin reunan loimilangat menevät päinvastoin rakoihin ja reikiin kuin piirroksessa.

Mallinauha: Leveys 27 mm. Austermann Step Classic, Novita Venla (molemmat 100g=420m; tex 60x4), pohjaloimi ja kude 6-säikeistä kalalankaa.

Kirvu Vyö

15 kuviolankaa

Loimi:

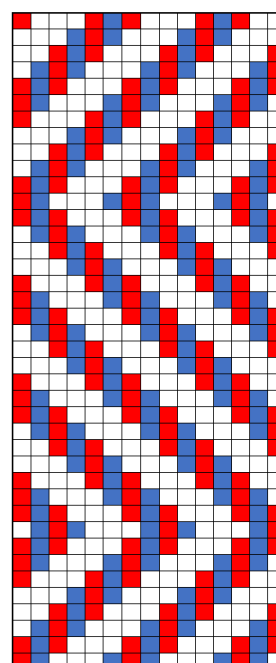
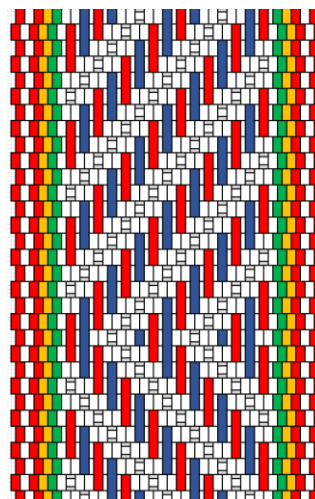
- 8 punainen (kuviolanka, villaa)
- 8 punainen (reunaan, villaa)
- 7 sininen (kuviolanka, villaa)
- 4 keltainen (reunaan, villaa)
- 4 vihreä (reunaan, villaa)
- 36 valkoinen (reunaan, pohjaloimi, pellava/puuvilla)

Kude: valkoinen (pellava/puuvilla)

Esikuva: Schvindt 1982, nauha 85.

Nauhan alkuperäiset sävyt, materiaalit ja päiden viimeistely ei ole tiedossa. Schvindtin kirjassa tämän nauhan laidat on merkitty kaavakuvaan poikkeuksellisesti tavalla. Tulkitsin tämän niin, että laitimmaksiin rakoisiin on pujotettu yhden sijaan kaksi punaista loimilankaa. Jos haluat tehdä näin, lisää 2 punaista loimilankaa.

Mallinauha: Leveys 25 mm. Villasekoitelanka (100g=420m; tex 60x4), pohjaloimi ja kude 6-säikeistä kalalankaa.

Kirvu, Antrea tai Jääski Vyö

15 kuviolankaa

Loimi:

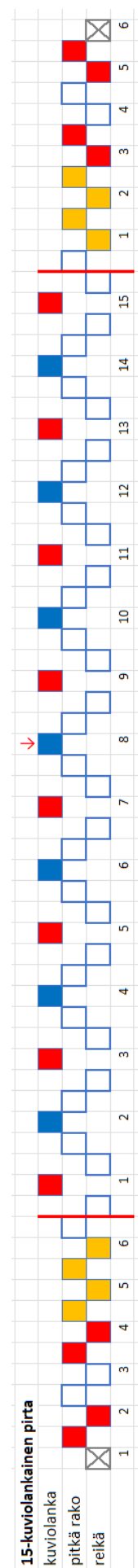
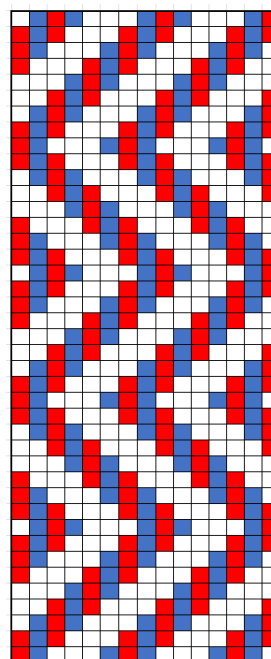
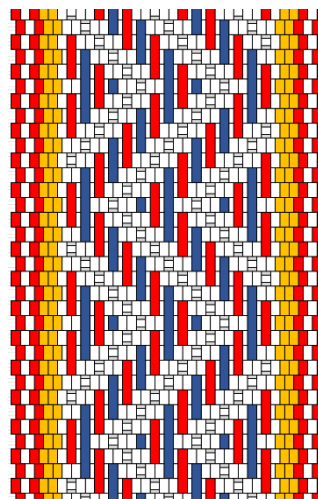
- 8 punainen (kuviolanka, villaa)
- 7 sininen (kuviolanka, villaa)
- 8 punainen (reunaan, villaa)
- 8 keltainen (reunaan, villaa)
- 36 valkoinen (reunaan ja pohjaloimeen, pellavaa)

Kude: valkoinen (pellavaa)

Esikuva: Kunstkamera 323-30

Leveys 2,5 cm, pituus 277 cm. Materiaalit villa ja pellava. Värit ovat sininen, punainen sekä todennäköisesti keltainen. Reunassa oleva punainen lanka on eri lankaa kuin kuvioon käytetty. Päät on jätetty vapaaksi. Suurimmassa osassa nauhaa kuvio on poimittu siten, että muodostuva sahalaitakuvio on epäsymmetrinen.

Mallinauha: Leveys 25 mm. Pirkka-lanka (tex 125×2, 100m=400g) värit 216 tomaatti, 306 mustikka, 109 hunaja. Pohjaloimi ja kude 6-säikeistä kalalankaa (tex 30×6, 100g=530m). Pirkka-lanka sopii malliin erinomaisesti. Mallinauhan kuvio on poimittu symmetrisesti, vaikka alkuperäisessä nauhassa kuvio on suurimmalta osalta matkaa epäsymmetrinen (ks. seuraava sivu).

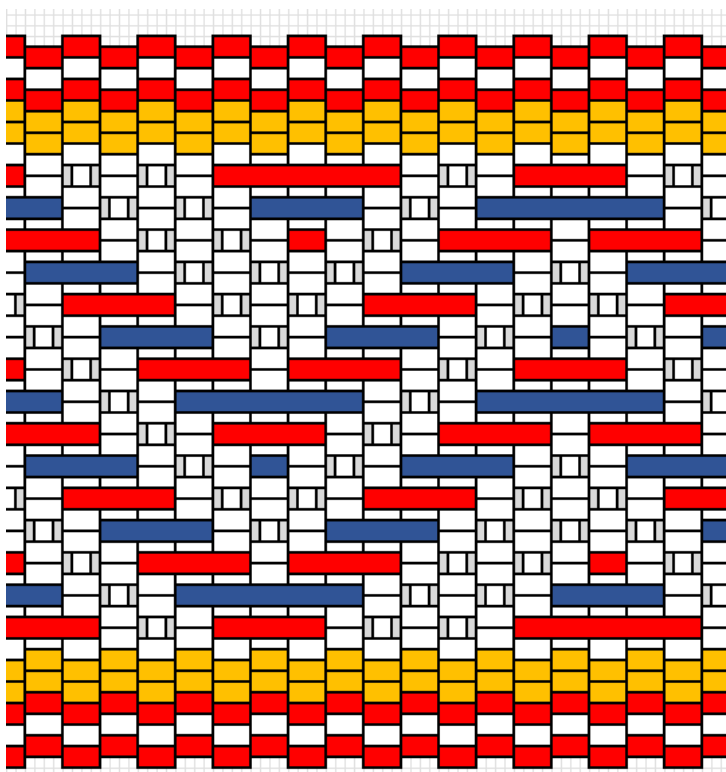

1: kuvio on poimittu symmetrisesti kuten mallinauhassa
2: kuvio on poimittu epäsymmetriseksi siten, että nuolikuvion toisesta sakarasta tulee paksumpi.

Epäsymmetrinen poimintatapa nauhan kääntöpuolella.

Epäsymmetrinen poimintatapa, kaava-kuva.